

Huisdieren in Woonzorgcentra

Fiona Heymans

Onder wetenschappelijke begeleiding van Prof. Dr. J. Put.

1. Inleiding

In het kader van het seminarie bijzonder sociaal recht bespreek ik in deze uiteenzetting, voor het thema mensenrechten en ouderenzorg, het onderwerp ‘huisdieren in woonzorgcentra’ gekoppeld aan de mensenrechten.

Het onderwerp ‘huisdieren in woonzorgcentra’ is hoofdzakelijk een maatschappelijk probleem dat ik zal pogen te verduidelijken aan de hand van juridische argumenten. Huisdieren zijn vaak het laatste element dat ouderen een “thuis”-gevoel geeft, hiervan afscheid moeten nemen kan aanleiding geven tot schrijnende toestanden. Hierbij komt dan onmiddellijk de vraag of woonzorgcentra huisdieren wel kunnen weigeren. Wat moet er dan met het dier gebeuren als het niet mee mag naar het woonzorgcentrum? Zou het niet beter zijn voor de ouderen als ze hun huisdier zouden mogen meenemen?

Als huisdieren worden toegelaten, komen er ook andere vragen naar boven. Namelijk zijn hiervoor voldoende faciliteiten in de woonzorgcentra? Welke huisdieren laat men toe? Welke effecten heeft dit alles op de inwoners van het woonzorgcentrum?

Momenteel tolereren slechts enkele woonzorgcentra permanent huisdieren. Dit verbod op gezelschapsdieren wordt vaak aangehaald omwille van de geurhinder, mogelijke problemen inzake de hygiëne, de lawaaihinder en de eventuele veiligheidsproblemen zoals ongevallen. Wanneer een persoon gedwongen wordt om zijn huisdier te moeten opgeven bij een opname in een woonzorgcentrum heeft dit vaak tot gevolg dat ouderen het tijdstip van opname zo lang mogelijk proberen uit te stellen.¹ Op het moment dat zij dan toch moeten opgenomen worden, worden zij geconfronteerd met een dubbel verlies. Zij moeten immers afscheid nemen van hun vertrouwde omgeving en bovendien ook van hun huisdier.

¹S. VAN HOUDT en A. DECLERCQ, *Een gebruiksvriendelijk huisdierenbeleid in residentiële voorzieningen voor ouderen*, Leuven, Lucas KULeuven, 2002, 5.

De rode draad doorheen dit werkstuk is de vraag of er zoiets bestaat als een mensenrecht op huisdieren en op welke manier dit eventueel wordt toegepast in België en in de woonzorgcentra. Vanuit mensenrechtelijk perspectief zijn er verschillende invalshoeken mogelijk om het onderwerp ‘huisdieren in woonzorgcentra’ te bespreken. Eens is vastgesteld of er een dergelijk mensenrecht op het houden van dieren bestaat, wordt nagegaan welke verplichtingen hieruit voortvloeien voor de overheid en particulieren en of het mogelijk is om af te zien van het recht. In een laatste onderdeel wordt de theorie getoetst aan de praktijk door een rondvraag binnen de woonzorgcentra.

2. Het mensenrechtelijk perspectief: Artikel 8 EVRM

2.1 ALGEMEEN

Artikel 8 van het EVRM stelt: *Eenieder heeft recht op eerbiediging van zijn privé-leven, zijn gezinsleven, zijn huis en zijn briefwisseling.*² Uit art 8, lid 1 van het EVRM kan men vier rechten afleiden, die elkaar deels kunnen overlappen.³ Ten eerste het recht op eerbiediging van het privé-leven, vervolgens het recht op eerbiediging van het gezinsleven, ten derde het recht op eerbiediging van de woning en ten slotte het recht op eerbiediging van de communicatie.⁴ Deze gewaarborgde rechten worden door het Hof ruim geïnterpreteerd waardoor steeds meer rechten onder het toepassingsgebied van artikel 8 EVRM vallen.⁵ Omwille van deze ruime en evolutieve interpretatie is het mogelijk dat het recht op het houden van huisdieren tot het toepassingsgebied van dit artikel hoort.

² Art. 8, lid 1 EVRM.

³ I. CAMERON, *An introduction to the European Convention on Human Rights*, Uppsala, Iustus Förlag, 2002, 97; U. KILKELLY, “Private life, home and correspondence” in D. HARRIS, M. O’BOYLE, E. BATES en C. BUCKLEY (eds.), *Law of the european convention on human rights*, Oxford, Oxford university press, 2009, (363) 378 en P. VAN DIJK en G. VAN HOOF, *De Europese conventie in theorie en praktijk*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 1990, 407.

⁴ EHRM, *Stauder v. City of Ulm*, 12 november 1969, *Reports of cases before the Court. European Court Reports.*, 1969, 419; P. DE HERT, *Art. 8 EVRM en het Belgisch recht. De bescherming van privacy, gezin, woonst en communicatie*, Gent, Mys en Breesch, 1998, 2; P. DE HERT, “Artikel 8 Recht op privacy” in J. VANDE LANOTTE en Y. HAECK (eds.), *Handboek EVRM: deel 2. Artikelsgewijze commentaar* volume, I, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2004, (705) 711 en U. KILKELLY, “Private life, home and correspondence” in D. HARRIS, M. O’BOYLE, E. BATES en C. BUCKLEY (eds.), *Law of the european convention on human rights*, Oxford, Oxford university press, 2009, (361) 363.

⁵ B. DOCQUIR, *Le droit de la vie privée en Droit Actuel*, Brussel, Larcier, 2008, 65 en P. KAYSER, *La protection de la vie privée par le droit*, Parijs, Economica, 1995, 27.

2.2 HET RECHT OP EERBIEDIGING VAN DE WONING

In het Europese recht wordt het recht op eerbiediging van de woning uitdrukkelijk beschermd door artikel 8, lid 1 van het EVRM.⁶ Dat het recht op bescherming van de woning is opgenomen in de groep van rechten beschermd door artikel 8 van het EVRM toont aan dat het grondrecht gericht is op de persoonlijke vrijheid van de mens en bijgevolg bijdraagt tot de persoonlijke veiligheid en het welzijn van de bewoners.⁷ De nadruk wordt dus gelegd op de individuele ontplooiing.⁸

Het begrip “woning” krijgt een ruime betekenis.⁹ Tot de woning behoort niet alleen de eigenlijke woning, maar ook het gehele gebied dat mede de essentie van het woongenot bepaalt.¹⁰ Het speelt geen rol hoe lang en met welke intensiteit de woning gebruikt wordt, op voorwaarde dat men de betrokken ruimte als woning beschouwt.¹¹ Het Hof legt dus eerder de nadruk op de emotionele band van een bewoner met zijn woning.¹² Als woning wordt beschouwd de ruimte waar een persoon leeft *on a settled basis*.¹³ Het Hof stelt dat een woning ‘*will usually be the place, the physically defined area, where private and family life develops*’.¹⁴ Of het al dan niet om een woning gaat is een feitelijke aangelegenheid.

Niettegenstaande het voorgaande zijn er grenzen aan het recht op woning. Indien we deze redenering doortrekken kunnen de kamers in een woonzorgcentrum waar de bewoners verblijven als woning beschouwd worden. De oudere leeft er op een continue wijze en beschouwt deze kamer als

⁶ Art. 8, lid 1 EVRM.

⁷ EHRM, *Gillow v. United kingdom*, 1986; EHRM, *Buckley v. United kingdom*, 1997 en H. KRABBE, “Artikel 8 en de eerbiediging van het privé-leven” in A.HARTEVELD, B. KEULEN en H. KRABBE (eds.), *Het EVRM en het Nederlandse strafprocesrecht*, Groningen, Wolters-Noordhoff, 1992, 133.

⁸ Arbitragehof 21 december 2004, nr 202/2004, RW 2004-05, afl. 33, 1290.

⁹ EHRM, *Niemietz v. Germany*, 1992 en I. CAMERON, *An introduction to the European Convention on Human Rights*, Uppsala, Iustus Förlag, 2002, 102.

¹⁰ P. DE HERT, “Artikel 8 Recht op privacy” in J. VANDE LANOTTE en Y. HAECK (eds.), *Handboek EVRM: deel 2. Artikelsgewijze commentaar* volume, I, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2004, (705) 760 en H. KRABBE, “Artikel 8 en de eerbiediging van het privé-leven” in A.HARTEVELD, B. KEULEN en H. KRABBE (eds.), *Het EVRM en het Nederlandse strafprocesrecht*, Groningen, Wolters-Noordhoff, 1992, 134.

¹¹ EHRM, *Gillow v. United kingdom*, 1986; B. DOCQUIR, *Le droit de la vie privée in Droit Actuel*, Brussel, Larcier, 2008, 74 en P. VAN DIJK en F. VAN HOOF, *De Europese Conventie in theorie en praktijk* Nijmegen, Ars Aequi Libri, 1990, 433.

¹² J. RENUCCI, *Droit européen des droits de l’homme*, Parijs, Lextenso, 2010, 200.

¹³ EHRM, *Prokopovich v. Russia*, 2004; EHRM, *Murray v. United Kingdom*, 1994; R. CLAYTON en H. TOMLINSON, *The law of human rights*, Oxford, Oxford university press, 2000, 816 en U. KILKELLY, “Private life, home and correspondence” in D. HARRIS, M. O’BOYLE, E. BATES en C. BUCKLEY (eds.), *Law of the european convention on human rights*, Oxford, Oxford university press, 2009, (361) 376.

¹⁴ EHRM, *Giacomelli v. Italy*, 2007 en U. KILKELLY, “Private life, home and correspondence” in D. HARRIS, M. O’BOYLE, E. BATES en C. BUCKLEY (eds.), *Law of the european convention on human rights*, Oxford, Oxford university press, 2009, (361) 376.

zijn woning. Het is de plaats waar zijn privé-leven zich afspeelt en het familieleven zich ontwikkelt. De oudere woont er op permanente basis, hij ontvangt er bezoek en leeft er zoals hij thuis zou doen, weliswaar met de hulp van het woonzorgcentrum. Vaak wordt er ook in het reglement van orde van een woonzorgcentrum voorgeschreven dat een oudere zijn kamer bij het verlaten ervan op slot moet doen, bijgevolg moet zijn kamer als zijn ‘privé-domein’ beschouwd worden.¹⁵ Het woonzorgcentrum zelf wijst erop dat de bewoners verantwoordelijk zijn voor hun kamer. Dit betekent dat de kamer van de oudere onder het begrip ‘woning’ valt en dus dezelfde bescherming geniet.¹⁶

Ook op louter taalkundig vlak wordt de nadruk gelegd op ‘wonen’. Een ‘woonzorgcentrum’: een plaats waar wonen en zorg samen komen.

De woning wordt beschermd, bijgevolg wordt diegene die er woont beschermd door artikel 8, lid 1 van het EVRM. Belangrijk op te merken is dat het voorwerp van het grondrecht niet samenvalt met het eigendomsrecht. Zodoende geniet eenieder die in de woning “woont” bescherming en geniet men niet enkel bescherming wanneer men ook de eigenaar is van de woning.¹⁷ Daardoor kan bijvoorbeeld een huurder of een onderhuurder zich beroepen op het grondrecht. Dit betekent dat de bewoner van het woonzorgcentrum de bescherming geniet van het recht op woning gegarandeerd door artikel 8 EVRM.

Het grondrecht wordt hoofdzakelijk ingeroepen in geval van woonstschennis, maar het kan ook ingeroepen worden om van een woning gebruik te maken of er het genot van te hebben.¹⁸ Handelingen die het gebruik en het genot van de woning beperken kunnen getoetst worden aan dit grondrecht. Dit kadert binnen de notie van de individuele zelfontplooiing waarvan gebruik gemaakt wordt bij de toetsing aan dit grondrecht.¹⁹

¹⁵ K. GUTSCHOVEN, ‘Rechten en plichten van bewoners en instellingen in de bejaardenzorg’, *VI.T.Gez.* 1992-93, 360.

¹⁶ K. GUTSCHOVEN, ‘Rechten en plichten van bewoners en instellingen in de bejaardenzorg’, *VI.T.Gez.* 1992-93, 360.

¹⁷ EHRM, *Gillow v. United Kingdom*, 1986; U. KILKELLY, “Private life, home and correspondence” in D. HARRIS, M. O’BOYLE, E. BATES en C. BUCKLEY (eds.), *Law of the european convention on human rights*, Oxford, Oxford university press, 2009, (361) 380; P. VAN DIJK, F. VAN HOOF, A. VAN RIJN en L. ZWAAK, *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 720; P. VAN DIJK en F. VAN HOOF, *De Europese Conventie in theorie en praktijk* Nijmegen, Ars Aequi Libri, 1990, 433.

¹⁸ EHRM *Gilllow v. United Kingdom*, 1986; P. DE HERT, “Artikel 8 Recht op privacy” in J. VANDE LANOTTE en Y. HAECK (eds.), *Handboek EVRM: deel 2. Artikelsgewijze commentaar* volume, I, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2004, (705) 757 en H. KRABBE, “Artikel 8 en de eerbiediging van het privé-leven” in A.HARTEVELD, B. KEULEN en H. KRABBE (eds.), *Het EVRM en het Nederlandse strafprocesrecht*, Groningen, Wolters-Noordhoff, 1992, 133.

¹⁹ Arbitragehof 21 december 2004, nr 202/2004, *RW* 2004-05, afl. 33, 1290.

In een woning kan men in principe vrij en ongestoord handelen of niet handelen, m.a.w. men heeft de mogelijkheid om vrij te leven en van de woning te genieten.²⁰ Zoals het Europees Hof voor de rechten van de mens het stelde: *the quiet enjoyment*.²¹ Toch betekent dit niet dat alle mogelijke activiteiten of handelingen binnen de ruimte van de woning mogelijk zijn op basis van het recht op woning.²²

Binnen de vier muren van zijn woning moet men kunnen genieten van zijn woning en het leven dat zich in deze woning ontwikkelt. Bijgevolg lijkt het logisch dat men binnen een woning alles kan doen wat wettelijk is en de rechten van anderen niet schendt. Het houden van huisdieren wordt niet verboden door een mensenrechtelijke of wettelijke regeling. Maar het houden van huisdieren kan wel het recht op wonen van anderen schenden, namelijk door een eventuele geur- of geluidshinder.²³ Dit betekent dan dat het recht om te genieten van de woning van de andere bewoners geschonden wordt.

Men zal moeten balanceren tussen de rechten van beide bewoners om na te gaan of men een recht heeft op het houden van een huisdier binnen een woonzorgcentrum op basis van het recht op bescherming van de woning. Mogelijk moet men het zelfs geval per geval nagaan. Een klein voorbeeld kan de problematiek duidelijker maken. Een hond die dag en nacht blaft is hinderlijk voor zijn medebewoners. Een vis in een bokaal is niet dermate storend dat het het recht om te genieten van de woning van de andere bewoners in het woonzorgcentrum schendt.

2.3 HET RECHT OP EERBIEDIGING VAN HET PRIVÉ-LEVEN

Het recht op het eerbiediging van het privé-leven gewaarborgd door artikel 8, lid 1 EVRM, garandeert het recht om te kunnen beslissen op welke manier iemand zijn leven wil leiden.²⁴ Het recht om autonoom te beslissen op welke manier men wil leven is een essentieel element van het recht op het privé-leven.²⁵ Het recht op eerbiediging van het privé-leven vindt toepassing

²⁰ P. DE HERT, *Art. 8 EVRM en het Belgisch recht. De bescherming van privacy, gezin, woonst en communicatie*, Gent, Mys en Breesch, 1992, 283 en U. KILKELLY, "Private life, home and correspondence" in D. HARRIS, M. O'BOYLE, E. BATES en C. BUCKLEY (eds.), *Law of the european convention on human rights*, Oxford, Oxford university press, 2009, (363) 377.

²¹ EHRM, *Hatton v. United Kingdom*, 2003.

²² EHRM, *Laskey, Jaggard and Brown v. United Kingdom*, 1997 en F. RIGAUX, *La protection de la vie privée et des autres biens de la personnalité*, Brussel, Bruylant, 1990, 190.

²³ Zaken betreffende geluidshinder: EHRM, *Moreno Gomez v. Spain*, 2004; EHRM, *Hatton v. United Kingdom*, 2003 en EHRM, *Powell and Rayner*, 1990. Zaken betreffende geurhinder: EHRM, *López Ostra v. Spain*, 1994; EHRM, *Guerra v. Italy*, 1998.

²⁴ 8, lid 1 EVRM en B. DOCQUIR, *Le droit de la vie privée in droit actuel*, Brussel, Larcier, 2008, 65.

²⁵ EHRM, *Pretty v. United Kingdom*, 2002; B. DOCQUIR, *Le droit de la vie privée in Droit Actuel*, Brussel, Larcier, 2008, 66 en P. VAN DIJK, F. VAN HOOFF, A. VAN RIJN en L. ZWAAK, *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 665.

wanneer de fysieke, de morele en de psychische integriteit van de persoon in het gedrang is.²⁶ Het privé-leven is een begrip dat geen exhaustieve of precieze definitie kent.²⁷ Het EHRM prefereert om het begrip slechts in de voor hen voorgelegde gevallen toe te passen en uit te leggen.²⁸

Dit recht krijgt door het EHRM een ruime betekenis.²⁹ In het arrest Niemietz heeft het hof gesteld dat het recht op eerbiediging van het privé-leven uit twee sferen bestaat.³⁰ Een intieme sfeer waarbinnen eenieder zijn persoonlijk leven kan leiden op zijn manier en daarnaast een andere sfeer waarin het individu relaties kan aanknopen. Het is onduidelijk of het Hof met dit arrest de sferen heeft willen afbakenen of heeft gesteld dat er minstens twee sferen bestaan binnen dit recht op eerbiediging van het privé-leven.³¹ Het Hof volgt hiermee de argumentatie van de Europese Commissie die meent dat eenieder de ontwikkeling en verwezenlijking van zijn persoonlijkheid moet kunnen nastreven, het recht heeft om een leven te leiden onttrokken aan vreemde blikken en het recht om relaties aan te knopen en te onderhouden.³² Volgens de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens heeft het privé-leven essentieel te maken met de ontwikkeling van de eigen persoonlijkheid van het individu.³³ Hierdoor kan men stellen dat het privé-leven een aan de persoon

²⁶ EHRM, *Storck v. Germany*, 2005; EHRM, *Botto v. Italy*, 1998; R. ERGEC, *Protection européenne et internationale des droits de l'homme*, Brussel, Bruylant, 2004, 199; J. RENUCCI, *Droit européen des droits de l'homme*, Parijs, Lextenso, 2010, 181; H. ROSCAM ABBING, 'Artikel 8 : recht op privé-leven' in J. GEVERS (ed.), *Het EVRM en de gezondheidszorg*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 1994, 107; F. SUDRE, *Droit européen et international des droits de l'homme in Droit Fondamental*, Parijs, Presses Universitaires de France, 2008, 460 en J. VANDE LANOTTE en G. GOEDERTIER, *Overzicht publiekrecht*, Brugge, Die Keure, 2001, 397.

²⁷ EHRM, *Niemietz v. Germany*, 1992; M. BOND, *The Council of Europe and human rights. An introduction to the European Convention on Human Rights*, Straatsburg, Council of Europe Publishing, 2010, 38; R. ERGEC, *Protection européenne et internationale des droits de l'homme*, Brussel, Bruylant, 2004, 199; J. RENUCCI, *Droit européen des droits de l'homme*, Parijs, Lextenso, 2010, 181 en P. VAN DIJK, F. VAN HOOF, A. VAN RIJN en L. ZWAAK, *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 664.

²⁸ K. REID, *A practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*, Londen, Sweet & Maxwell, 2008, 443.

²⁹ A. ALEN, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen, 1995, 580; H. ROSCAM ABBING, 'Artikel 8 : recht op privé-leven' in J. GEVERS (ed.), *Het EVRM en de gezondheidszorg*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 1994, 107 en P. VAN DIJK, F. VAN HOOF, A. VAN RIJN en L. ZWAAK, *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 666.

³⁰ EHRM, *Niemietz v. Germany*, 1992.

³¹ P. LEMMENS, 'Het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer, in het algemeen en ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens in het bijzonder' in P. ARNOU (ed.), *Liber Amicorum Armand Vandeplas*, Mys & Breesch, Gent, 1994, 314.

³² EHRM, *X. v. Iceland*, 1976, DR vol 5, 89 en EHRM, *Deklerck v. België*, 1980 DR vol 21, 120.

³³ P. LEMMENS, 'Het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer, in het algemeen en ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens in het bijzonder' in P. ARNOU (ed.), *Liber Amicorum Armand Vandeplas*, Mys & Breesch, Gent, 1994, 315.

eigen levenssfeer is.³⁴ Dit betekent dat de concrete inhoud van het privé-leven dan ook voor ieder individu verschillend is.³⁵

Wanneer ouderen de stap zetten om te verhuizen naar een woonzorgcentrum moeten zij vele dingen opgeven. Zo moeten zij bepaalde vormen van vrijheid opgeven, handelingen die zij met een bepaalde routine stelden, allerlei elementen die verband houden met de persoonlijkheid of de levenswijze en dus met het privé-leven. Het is niet mogelijk voor een woonzorgcentrum om alle wensen, ritmes, vroegere levenswijzen, routines, kleine gewoonten van elke bewoner samen en gelijktijdig een plaats te geven in een gemeenschappelijke levenswijze.³⁶ De bewoners leven als een collectieve entiteit samen. Er moet rekening gehouden worden met verschillende karakters. Dit samenleven is gebaseerd op een zekere diplomatie tussen de bewoners, waarbij men een plaats vindt in de groep van bewoners voor zichzelf en respect heeft voor de andere inwoners. Het privé-leven dat ze kenden en het leven dat ze leidden kan niet volledig verder gezet worden in het woonzorgcentrum.

Voor de bewoners van een woonzorgcentrum bestaat er de vraag om de omgeving zo goed mogelijk te laten lijken op een gewoon interieur en om een huiselijke sfeer te scheppen.³⁷ Ouderen krijgen dus de mogelijkheid om hun privé-leven opnieuw op te bouwen. Door het loutere feit dat de ouderen in een collectieve woonvorm vertoeven, kan men niet stellen dat ze elk recht op bescherming van het privé-leven hebben verloren.³⁸ Men stelt vast dat in de praktijk er een steeds grotere aandacht wordt besteed aan het creëren van huiselijkheid en gezelligheid in woonzorgcentra.³⁹ Een woonzorgcentrum hoort een gezellige woonomgeving te zijn. Een moderne kijk op ouderen laat toe om meer huiselijkheid te creëren en wordt het voor meer bewoners mogelijk om zelfsturend te zijn.⁴⁰ In deze zorgfilosofie tracht men de ouderen zo lang en zoveel mogelijk voor zichzelf te laten zorgen, m.a.w. ze moeten de mogelijkheid krijgen om zelf beslissingen te nemen en hun eigen leven te kunnen leiden.⁴¹ Op deze manier wordt de levenskwaliteit vergroot. Men legt

³⁴ R. ERGEC, *Protection européenne et internationale des droits de l'homme*, Brussel, Bruylant, 2004, 199.

³⁵ A. ALEN, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen, 1995, 580

³⁶ V. CHARLOT, N. COBBAUT, J. DE METS, B. HINNEKINT en M. LAMBERT, *Het woonzorgcentrum in de 21ste eeuw: een gezellige woonomgeving, zorg incl. : luisteren naar bewoners, personeel, directie, experts. Suggesties en illustraties van vernieuwende initiatieven*, Brussel, Koning Boudewijnstichting, 2009, 21.

³⁷ V. CHARLOT, N. COBBAUT, J. DE METS, B. HINNEKINT en M. LAMBERT, *Het woonzorgcentrum in de 21ste eeuw: een gezellige woonomgeving, zorg incl. : luisteren naar bewoners, personeel, directie, experts. Suggesties en illustraties van vernieuwende initiatieven*, Brussel, Koning Boudewijnstichting, 2009, 53.

³⁸ K. GUTSCHOVEN, 'Rechten en plichten van bewoners en instellingen in de bejaardenzorg', *Vl.T.Gez.* 1992-93, 360.

³⁹ G. ROGGEMAN en I. RUITERS, "Woonzorgcentrum in de 21ste eeuw", *Lokaal* 2009, afl. 13, 22.

⁴⁰ G. ROGGEMAN en I. RUITERS, "Woonzorgcentrum in de 21ste eeuw", *Lokaal* 2009, afl. 13, 23.

⁴¹ G. ROGGEMAN en I. RUITERS, "Woonzorgcentrum in de 21ste eeuw", *Lokaal* 2009, afl. 13, 23.

dus de nadruk op het recht op het privé-leven binnen de woonzorgcentra. Het houden van een huisdier wordt dan beschouwd als een element van het privé-leven. De keuze hebben om zelf te beslissen of men een huisdier wil houden of niet kan hieronder vallen.

Zoals reeds uiteengezet houdt het recht op de eerbiediging van het privé-leven in dat mensen relaties kunnen aanknopen met anderen. Het vestigen en onderhouden van contacten draagt bij tot de ontwikkeling en de verwezenlijking van de persoonlijkheid van het individu en dus het privé-leven.⁴² In dit kader kan de vraag rijzen of mensen ook kunnen eisen dat zij huisdieren mogen houden, aangezien zij hiermee ook een emotionele band kunnen ontwikkelen. Het EHRM legt zelf de nadruk op het aangaan van relaties met een affectieve waarde voor de verdere ontwikkeling van iemands persoonlijkheid.⁴³

Deze vraag werd gesteld aan de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens. In de zaak *X. v. IJsland* waarbij het houden van een hond in Reykjavik onderworpen werd aan een toelating van de overheid, stelde de eigenaar van de hond dat dit zijn recht op privé-leven aantastte.⁴⁴ De commissie verwierp de klacht, aangezien zij meende dat artikel 8 EVRM niet geïnterpreteerd kan worden dat het aan eenieder het recht toekent om honden te houden. Het recht op privacy is een relationeel concept dat meer is dan intimiteit alleen, maar niet zo ver reikt dat het ook toepassing vindt op relaties met niet-menselijke wezens.⁴⁵ Maar het Hof zegt er zelf bij dat het houden van een hond niet alleen op deze grond gerechtvaardigd kan worden. Zij stelt dat de man niet door het loutere feit van het hebben van emotionele banden met het dier zich op het recht op het privé-leven kan beroepen. Bedoelt het Hof hiermee dat men het houden van huisdieren op een andere basis kan rechtvaardigen?

In andere zaken werd door eigenaars van gevaarlijke hondensoorten opgeworpen dat het ‘vernietigen’ van deze honden omwille van hun gevaar een inbreuk maakte op hun recht op privé-leven. De Commissie gebruikte dan de argumentatie uit de *Icelandic Dog case* en stelde dat mensen niet het recht hebben op het onderhouden van relaties met niet-menselijke wezens.

Het recht op eerbiediging van het privé-leven kan dus enkel ingeroepen worden door mensen en dit enkel voor intermenselijke problemen. Bijgevolg betekent dit dat het onderdeel van de de bescherming van het privé-leven van art 8 EVRM geen toepassing vindt in de problematiek inzake huisdieren in woonzorgcentra.

⁴² P. LEMMENS, ‘Het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer, in het algemeen en ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens in het bijzonder’ in P. ARNOU (ed.), *Liber Amicorum Armand Vandeplass*, Mys & Breesch, Gent, 1994, 317.

⁴³ P. KAYSER, *La protection de la vie privée par le droit*, Parijs, Economica, 1995, 45.

⁴⁴ ECHR, *X v. Iceland* 18 mei 1976, DR, vol 5, 89.

⁴⁵ P. DE HERT, “Artikel 8 Recht op privacy” in J. VANDE LANOTTE en Y. HAECK (eds.), *Handboek EVRM: deel 2. Artikelsgewijze commentaar* volume, I, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2004, (705) 724.

In een latere zaak kan men een zekere terughoudenheid van het Hof opmerken om het recht op het houden van huisdieren op basis van het recht op privé-leven te verwerpen.⁴⁶ Ook in deze zaak werd geargumenteed dat het verbod op het houden van een huisdier een inbreuk maakte op zijn recht op privé-leven. De man huurde een woning in een *communal sheltered housing*. De commissie verwierp opvallend genoeg niet dat het recht op het houden van huisdieren een deel uitmaakt van het recht op het privé-leven. Ze wierp op dat wanneer de man het huurcontract tekende deze op de hoogte was dat het houden van huisdieren verboden was.

Bijgevolg is het onduidelijk of het recht op het houden van een huisdier wordt beschermd door het recht op het privé-leven.

2.4 HET RECHT OP EERBIEDIGING VAN DE GEZONDHEID

Het recht op gezondheid blijkt problematisch om de te definiëren. In sommige rechtsleer wordt gesteld dat het recht op gezondheid een afkorting is voor het recht op gezondheidszorg.⁴⁷ Maar het recht op gezondheid stelt in tegenstelling tot het recht op gezondheidszorg ook dieperliggende voorwaarden om de gezondheid te bevorderen, zoals het recht op drinkbaar water.⁴⁸ Het is de Wereldgezondheidsorganisatie die als eerste het recht op gezondheid definieerde in 1946: “*a state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of disease.*”⁴⁹

Het mensenrecht op gezondheid concretiseert de verantwoordelijkheid van de Staten, die geacht worden in te staan voor de gezondheid van hun onderdanen.⁵⁰ Het recht op gezondheid is een recht dat conceptuele helderheid mist en als gevolg daarvan moeilijker afdwingbaar is.⁵¹ Er is geen gebrek aan

⁴⁶ ECHR, *Artungstoll v. United Kingdom*, 3 april 1995, *European Human Rights Reports*, 1995, volume 19, CD 92.

⁴⁷ D. FORSYTHE, *Encyclopedia of human rights*, II, Oxford, Oxford University press, 2009, 366.

⁴⁸ D. FORSYTHE, *Encyclopedia of human rights*, II, Oxford, Oxford University press, 2009, 366.

⁴⁹ Preamble bij de de Constitution of the World Health Organization, the International Health Conference, New York, (19-22 June 1946); D. FORSYTHE, *Encyclopedia of human rights*, II, Oxford, Oxford University press, 2009, 366; J. MANN, L. GOSTIN, S. GRUSKIN, T. BRENNAN, Z. LAZZARINI en H. FINEBERG, ‘Health and Human Rights’ in J. MANN, S. GRUSKIN, M. GRODIN, G. ANNAS (eds.), *Health and Human Rights: a reader*, New York, Routledge, 1999, 8; E. THIRY, ‘Du droit à la santé au droit de la santé’ in S. ALDEEB ABU-SAHLIEH, D. BLOEM, T. GERGELY, R. GONSETTE, G. GRIGORIEFF, P. HENRY, M. NAZARIAN, E. THIRY, L. RAVEZ, B. ROGISTER, N. VAN CROMBRUGGHE, A. VERMEULEN, Agnès (eds.), *Médecine et droit: questions d’actualité en droit médical et en bioéthique*, Louvain-La-Neuve, Anthemis, 2007, 12.

⁵⁰ B. TOEBES, *The right to health as a human right in international law*, Antwerpen, Intersentia, 1999, 353.

⁵¹ B. TOEBES, *The right to health as a human right in international law*, Antwerpen, Intersentia, 1999, 353.

codificatie, maar eerder een gebrek aan uitlegging, handhaving en tenuitvoerlegging.⁵²

Het recht op gezondheid behoort in principe tot de groep van de economische, sociale en culturele rechten.⁵³ Dit recht wordt vooral gewaarborgd door minder afdwingbare verdragen.⁵⁴ Toch wordt dit recht ook impliciet gegarandeerd door artikel 8, lid 1 EVRM. Artikel 8 omvat het recht op eerbiediging van het privé-leven dat op zijn beurt het recht op gezondheid omvat.⁵⁵ In dit recht op gezondheid en meer uitgebreid het recht op eerbiediging van het privé-leven krijgt het concept van de levenskwaliteit zijn betekenis.⁵⁶

Omdat meerdere studies hebben aangetoond dat het houden van een huisdier een positieve invloed heeft op de gezondheid van de houders van de dieren wordt het recht op gezondheid in dit kader besproken. De aanwezigheid van een huisdier heeft fysische, fysiologische, psychologische en sociologische effecten voor de bewoners van een woonzorgcentrum.⁵⁷

De fysieke en fysiologische invloed van huisdieren zijn vooral stress-gerelateerd. De bloeddruk kan dalen door het strelen van een huisdier of zelfs louter door de aanwezigheid van het dier. Het huisdier heeft bijgevolg een positieve invloed op aandoeningen die door een te hoge bloeddruk veroorzaakt worden. De aanwezigheid van een huisdier vermindert eveneens stress door zijn speelsheid, het lichamelijke contact en de ontspanning van de oudere. Het huisdier zet de oudere aan tot beweging en zet hem ook aan om in de buitenlucht te vertoeven, zoals een hond om mee te wandelen. Een huisdier draagt verder ook bij tot een bevordering van de regelmaat. Het zorgt voor structuur en routine. Een huisdier moet op vaste tijdstippen gevoed worden, uitgelaten worden,...

⁵² P. O'CONNELL 'The human right to health in an age of market hegemony' in J. HARRINGTON en M. STUTTFORD (eds.), *Global Health and human rights. Legal and philosophical perspectives*, Abingdon, Routledge, 2010, 191 en B. TOEBES, 'Het recht op gezondheid: geen recht om gezond te zijn', *Ars Aequi* 1999, 913.

⁵³ P. O'CONNELL, 'The human right to health in an age of market hegemony' in J. HARRINGTON en M. STUTTFORD, *Global Health and human rights. Legal and philosophical perspectives*, Abingdon, Routledge, 2010, 191.

⁵⁴ Art. 25 UVRM; Art. 12 IVESCR en Art. 11 ESH.

⁵⁵ EHRM, *Trocéllier v. Frankrijk*, 2006; EHRM, *Mc Ginley en Egan v. United Kingdom*, 1998 en P. DE HERT, "Artikel 8 Recht op privacy" in J. VANDE LANOTTE en Y. HAECK (eds.), *Handboek EVRM: deel 2. Artikelsgewijze commentaar* volume, I, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2004, (705) 730.

⁵⁶ EHRM, *Pretty v. United Kingdom*, 2002 en P. DE HERT, "Artikel 8 Recht op privacy" in J. VANDE LANOTTE en Y. HAECK (eds.), *Handboek EVRM: deel 2. Artikelsgewijze commentaar* volume, I, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2004, (705) 730.

⁵⁷ De effecten van het houden van huisdieren waren terug te vinden in: S. VAN HOUTD en A. DECLERCQ, *Een gebruiksvriendelijk huisdierenbeleid in residentiële voorzieningen voor ouderen*, Leuven, Lucas KULeuven, 2002, 3-23.

De psychologische effecten hebben betrekking op de zelfwaardering van bewoners van het woonzorgcentrum. De zelfwaardering en het zelfvertrouwen van de oudere verbeteren wanneer een huisdier aanwezig is. Dit is het gevolg van het zogenaamde assepoester-effect. Dit effect houdt in dat ouderen zich onvoorwaardelijk aanvaard voelen door het huisdier, aangezien dit geen onderscheid maakt op basis van leeftijd of uiterlijke kenmerken. Ouderen voelen zich ook verantwoordelijk voor het dier. Het huisdier stimuleert de inwoners van een woonzorgcentrum om op te staan en er voor te zorgen. Door de zorg voor een huisdier voelen ze zich nuttig. Het geeft aan de oudere ook het gevoel dat hij nog steeds een deel macht en controle heeft door de gehoorzaamheid van het huisdier en in het verlengde daarvan krijgt de oudere het gevoel van controle over zijn eigen leven. Het hebben van een huisdier creëert een veilige en vertrouwde omgeving voor de oudere, waardoor deze minder gevoelens van angst heeft. Het bevorderden van het zelfbeeld, het gevoel van macht, mindere gevoelens van angst en het gevoel van verantwoordelijkheid leiden ertoe dat huisdieren depressieve gevoelens bij ouderen verdrijven. Het huisdier verdrijft de eenzaamheid. Door zijn aanwezigheid voelt de oudere zich nooit alleen en ook de contacten met derden worden bevorderd.

Het voorgaande heeft tot gevolg dat de aanwezigheid van een huisdier een positieve invloed heeft op de levensverwachting van de oudere. Op deze manier kan de stress van het verhuizen naar een woonzorgcentrum verzacht worden door de mogelijkheid te hebben zijn huisdier mee te nemen.

Het recht op gezondheid zou kunnen geïnterpreteerd worden als een claim op gezondheid, een eis om gezond te zijn of met andere woorden een aanspraak op ieder beschikbaar middel dat de gezondheid kan bevorderen.⁵⁸ Kan gesteld worden dat omwille van de positieve invloed van het houden van huisdieren, men het houden van een huisdier kan afdwingen op basis van het recht op gezondheid? Het recht op gezondheid is geen recht om gezond te zijn.⁵⁹ Het is ook geen recht op iedere denkbare medische voorziening. Het recht op gezondheid is een recht voor burgers om hun gezondheid gewaarborgd te zien voorzover de menselijke waardigheid in het geding is en voorzover de overheid hierin een plicht heeft. Overheden hebben de verplichting om basisvoorwaarden te creëren die de gezondheid van hun onderdanen beschermd worden en in zekere mate bevorderen.⁶⁰

Het argument dat het houden van een huisdier de gezondheid bevordert werd ook al voor de Commissie voor de Rechten van de Mens aangehaald. In de reeds aangehaalde zaak waarin een oudere man argumenteerde dat het verbod op het houden van het huisdier een ongeoorloofde inmenging is in zijn privé-

⁵⁸ D. FORSYTHE, *Encyclopedia of human rights*, II, Oxford, Oxford University press, 2009, 366.

⁵⁹ B. TOEBES, 'Het recht op gezondheid: geen recht om gezond te zijn', *Ars Aequi* 1999, 913.

⁶⁰ B. TOEBES, 'Het recht op gezondheid: geen recht om gezond te zijn', *Ars Aequi* 1999, 913.

leven, haalde deze ook aan dat het houden van huisdieren positief was voor zijn gezondheid.⁶¹ De Commissie verwierp deze argumentatie met betrekking tot het recht op gezondheid.

Anderzijds kan men ook het omgekeerde stellen. Andere rusthuisbewoners kunnen stellen dat hun recht op privé-leven en meer bepaald hun recht op gezondheid wordt verstoord door het houden van huisdieren door andere bewoners. Een dier wordt vaak als een storende factor beschouwd. In de eerste plaats zijn er hygiënische bezwaren. Dieren kunnen ziektes en infecties verspreiden. Het houden van dieren brengt steeds één of andere vorm van vervuiling met zich mee zoals het verliezen van haar en het verspreiden van onaangename geuren. Elk dier kan hinder of last veroorzaken, zoals onder meer lawaaihinder. Ook kan een dier een gevaar zijn voor de andere bewoners van het woonzorgcentrum. Zo kan een hond een bewoner bijten of aanvallen. Hierdoor kan men stellen dat het houden van huisdieren het privé-leven van de andere bewoners van het woonzorgcentrum schendt.

Om deze reden kan er dan gesteld worden dat het recht op privé-leven van de bewoners met een huisdier beperkt moet worden zodat de bewoners zonder huisdier ten volle van hun recht op eerbiediging van het privé-leven kunnen genieten. De bewoners zonder huisdier zullen stellen dat net omwille van hun gezondheid het houden van huisdieren verboden moet zijn. Men maakt gebruik van het begrip ‘gezondheid’ om het mensenrecht gegarandeerd door artikel 8 EVRM te beperken.⁶² Het EVRM voorziet expliciet in de eventuele beperkingen van de rechten wanneer zij voorzien zijn bij wet, noodzakelijk zijn ter verwezenlijking van een legitiem doel en noodzakelijk zijn in een democratische samenleving.⁶³ De beperking van een recht op basis van de gezondheid kan ter bescherming zijn van een enkel individu.⁶⁴

Dus een overheid kan stellen dat het mogelijk is om maatregelen te nemen ter bescherming van de gezondheid van de mede-bewoners van het woonzorgcentrum en zo huisdieren te weren uit deze instellingen.

Uit het voorgaande kan afgeleid worden dat het recht op gezondheid een zwakke argumentatie is om het houden van huisdieren te rechtvaardigen, aangezien het reeds door de Europese Commissie voor de Rechten van de

⁶¹ ECHR, *Artungstoll v. United Kingdom*, 3 april 1995, *European Human Rights Reports*, 1995, volume 19, CD 92.

⁶² Art. 8, lid 2 EVRM en A. Hendriks ‘De wisselwerking tussen de Europese mensenrechten en het gezondheidsrecht’ in T. BARKHUYSEN, M. VAN EMMERIK en J. LOOF (eds.), *Geschakeld recht*, Deventer, Kluwer, 2009, 210.

⁶³ Art. 8, lid 2 EVRM en A. Hendriks ‘De wisselwerking tussen de Europese mensenrechten en het gezondheidsrecht’ in T. BARKHUYSEN, M. VAN EMMERIK en J. LOOF (eds.), *Geschakeld recht*, Deventer, Kluwer, 2009, 210.A.

⁶⁴ H. ROSCAM ABBING, ‘Artikel 8: recht op privé-leven’ in J. GEVERS (ed.), *Het EVRM en de gezondheidszorg*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 1994, 114.

Mens is afgewezen. Sterker nog, het recht op gezondheid zal vaak aangehaald worden om het houden van huisdieren te beperken.

2.5 TUSSENCONCLUSIE: HET RECHT OP EEN HUISDIER IN WOONZORGCENTRA

Het eerste onderdeel van de onderzoeksvraag stelde de vraag of er een mensenrecht bestond dat het houden van huisdieren in woonzorgcentra garandeerde. Na het nagaan van verschillende rechten is het duidelijk geworden dat hierop geen eenduidig antwoord gegeven kan worden.

Het recht op gezondheid is geen mogelijkheid om huisdieren in woonzorgcentra te verantwoorden, omdat deze stelling afgewezen is door de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens. Het recht op de eerbiediging van het privé-leven was oorspronkelijk afgewezen door de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens om een huisdier te houden, maar treedt wat terughoudender op in een latere zaak. Het houden van een huisdier op basis van het recht op de eerbiediging van de woning, lijkt mogelijk, maar is nog niet voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens of voor de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens bepleit. Een dergelijk recht op het houden van een huisdier in een woonzorgcentra op basis van het recht op eerbiediging van de woning en eventueel op het recht op eerbiediging van het privé-leven kan wel beperkt worden door het recht op gezondheid en het recht op wonen van de mede-bewoners van het woonzorgcentrum.

Met andere woorden is gebleken dat enkel het recht op wonen en het recht op eerbiediging van het privé-leven een eventuele kans op slagen hebben om een mensenrecht op het houden van huisdieren te rechtvaardigen.

3. Verplichtingen voor de overheid

3.1 NEGATIEVE VERPLICHTINGEN

Uit artikel 8 EVRM en hieruit afleidend het recht op een huisdier in woonzorgcentra vloeien negatieve verplichtingen voor de Staat. Een Staat mag

zich niet inmengen in de rechten gegarandeerd door artikel 8 EVRM.⁶⁵ Indien de wetgever zich inlaat met de rechten in artikel 8, lid 1 EVRM moet deze inmenging voldoen aan de volgende voorwaarden: voorzien zijn bij wet, noodzakelijk zijn ter verwezenlijking van een legitiem doel en noodzakelijk zijn in een democratische samenleving.⁶⁶ Aangezien de wetgever Belgische geen wetgeving heeft aangenomen die huisdieren verbiedt, lijkt het mij irrelevant om de negatieve verplichtingen van de overheid in dit seminarie verder te bespreken.

3.2 POSITIEVE VERPLICHTINGEN

Art 8 EVRM verbiedt een willekeurige inmenging van de verdragsstaten, maar verplicht hen tevens ook om de nodige maatregelen te nemen zodat de rechtssubjecten het genot kunnen hebben van de in art 8 EVRM gegarandeerde rechten.⁶⁷ Deze positieve verplichtingen staan niet in het verdrag zelf, maar werden door het Europees Hof van de Rechten van de Mens afgeleid uit het Verdrag.⁶⁸ Dit betekent dat een Verdragsstaat de nodige maatregelen inzake wetgeving⁶⁹, administratie en justitie moet nemen om de burger het effectief genot van de rechten te garanderen.⁷⁰ Maar het Hof stelt er zelf bij dat de grens tussen de negatieve en de positieve verplichtingen bij de toepassing van artikel 8 EVRM een *fine line* is.⁷¹ De positieve verplichtingen die een lidstaat moet stellen kunnen er ook toe leiden dat de Staat maatregelen moet nemen die ingrijpen in de relaties tussen individuen.⁷²

⁶⁵ G. COHEN, 'Respect for private and family life' in R. MACDONALD, F. MATSCHER EN H. PETZOLD, *The European system for the protection of human rights*, Dordrecht, Martinus Nijhoff, 1993, 405 en D. GOMIEN, D. HARRIS en L. ZWAAK, *Convention européenne des droits de l'homme et Charte sociale européenne: droit et pratique*, Straatsburg, Council of Europe, 1997, 246.

⁶⁶ R. ERGEC, *Protection européenne et internationale des droits de l'homme*, Brussel, Bruylant, 2004, 161-163.

⁶⁷ EHRM, *Marckx v. Belgium*, 1979; EHRM, *Botta v. Italy*, 1998; K. REID, *A practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*, Londen, Sweet & Maxwell, 2008, 446; A. ALEN, Handboek van het Belgisch Staatsrecht, Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen, 1995, 579; A. HENDRIKS 'De wisselwerking tussen de Europese mensenrechten en het gezondheidsrecht' in T. BARKHUYSEN, M. VAN EMMERIK en J. LOOF (eds.), *Geschakeld recht*, Deventer, Kluwer, 2009, 215 en H. Roscam Abbing, 'Artikel 8 : recht op privé-leven' in J. Gevers, *Het EVRM en de gezondheidszorg*, Nijmegen, Ars aequi libri, 1994, 115.

⁶⁸ P. DE HERT, 'Artikel 8 Recht op privacy' in J. VANDE LANOTTE en Y. HAECK (eds.), *Handboek EVRM: deel 2. Artikelsgewijze commentaar* volume, I, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2004, (705) 721 en P. KAYSER, *La protection de la vie privée par le droit*, Parijs, Economica, 1995, 64.

⁶⁹ J. CHRISTOFFERSON, *Fair Balance: proportionality, subsidiarity and primarity in the European Convention on Human Rights*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2009, 381.

⁷⁰ D. GOMIEN, D. HARRIS en L. ZWAAK, *Convention européenne des droits de l'homme et Charte sociale européenne: droit et pratique*, Straatsburg, Council of Europe, 1997, 247 en F. OST en S. VAN DROOGHENBROECK, 'La responsabilité face cachée des droits de l'homme' in H. DUMONT, F. OST en S. VAN DROOGHENBROECK (eds.), *La responsabilité face cachée des droits de l'homme*, Brussel, Bruylant, 2005, 34.

⁷¹ EHRM, *Dickson v. United Kingdom*, 2007.

⁷² EHRM, *Dickson v. United Kingdom*, 2007 en C. OVEY en R. WHITE, *The European convention on human rights*, Oxford, Oxford university press, 2010, 362.

Inzake de positieve verplichtingen hanteert het Hof als enige maatstaf een ‘fair balance’-toetsing om na te gaan of de niet-nakoming van de positieve verplichting in overeenstemming is met artikel 8 EVRM.⁷³ Bijgevolg gaat het Hof enkel na of er een juist evenwicht gehanteerd werd tussen de verschillende belangen, nl. het individueel belang van de betrokkene en het algemeen belang.⁷⁴ Deze maatstaf is vager dan de criteria vervat in art 8, lid 2 EVRM over de negatieve verplichtingen. Toch is het duidelijk uit sommige arresten dat de criteria uit artikel 8, lid 2 EVRM een zekere relevantie hebben.⁷⁵

Inzake de positieve verplichtingen heeft de overheid een zekere appreciatiemarge.⁷⁶ Bijgevolg is het afhankelijk van de situaties in welke mate een Staat positieve verplichtingen moet nemen. De staten hebben in dat geval een ruime marge van appreciatie om na te gaan welke stappen gezet moeten worden om overeenstemming met het EVRM te bekomen, afhankelijk van de noden en middelen van de gemeenschap en de individuen.⁷⁷

In een geval waar een mensenrecht wordt geschonden, niet door een tussenkomst van de Staat, maar door private entiteiten, kan de Staat toch aansprakelijkheid oplopen. Het EHRM argumenteert het op deze manier dat de lidstaat in dat geval niet de nodige maatregelen heeft genomen om de burger het effectieve genot te garanderen van de gewaarborgde rechten.⁷⁸

Met betrekking tot het houden van huisdieren zou de wetgever dus eventueel de nodige maatregelen moeten treffen om een aansprakelijkheid te vermijden. In België kan men het houden van een huisdier nog niet in rechte afdwingen zoals verder zal besproken worden. Dit betekent dat wanneer er een recht op het houden van huisdieren wordt erkend, dit de aansprakelijkheid van België in het gedrang kan brengen door te weinig maatregelen te treffen die het recht op het houden van een huisdier beschermen.

⁷³ EHRM, *Rees v. United Kingdom*, 1986; EHRM, *Powell and Rayner v. United Kingdom*, 1990; EHRM, *Cossey v. United Kingdom*, 1990; EHRM, *E.B. v France*, 2008; EHRM, *Lopez Ostra v. Spain*, 1994; EHRM, *Dickson v. United Kingdom* en C. OVEY en R. WHITE, *The European convention on human rights*, Oxford, Oxford university press, 2010, 362.

⁷⁴ EHRM, *Gaskin v. United Kingdom*, 1989; EHRM *Babylonová v. Slovakia*, 2006; EHRM, *Klass and others v. Germany*, 1978; H. ROSCAM ABBING, ‘Artikel 8 : recht op privé-leven’ in J. GEVERS (ed.), *Het EVRM en de gezondheidszorg*, Nijmegen, Ars Aequi libri, 1994, 107 en P. VAN DIJK, F. VAN HOOF, A. VAN RIJN en L. ZWAAK, *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 740.

⁷⁵ EHRM, *Hatton v. United Kingdom*, 2003 en EHRM, *Babylonová v. Slovakia*, 2006.

⁷⁶ EHRM, *Rees v. United Kingdom*, 1986 en C. OVEY en R. WHITE, *The European convention on human rights*, Oxford, Oxford university press, 2010, 361.

⁷⁷ EHRM, *Abdulaziz v Verenigd Koninkrijk*, 1985 en K. REID, *A practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*, Londen, Sweet & Maxwell, 2008, 446.

⁷⁸ EHRM, *Wilson, National Union of Journalists and others v United Kingdom*, 2002 en O. DE SCHUTTER, *International Human Rights Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 430.

4. Horizontale werking

Het doel van het EVRM is dat de burgers effectief kunnen genieten van de hen gewaarborgde rechten.⁷⁹ Het EVRM stipuleert zelf in artikel 1 dat: *De Hoge Verdragsluitende Partijen verzekeren eenieder, die ressorteert onder haar rechtsmacht, de rechten en vrijheden welke zijn vastgesteld in de Eerste Titel van dit Verdrag.*⁸⁰

De vraag naar de horizontale werking van de grondrechten, betreft de werking van de grondrechten tussen private partijen.⁸¹ Met andere woorden of (groepen van) individuen gebonden zijn door het EVRM en of deze rechten kunnen ingeroepen of afgedwongen tegenover andere individuen. Men heeft het in Duitsland gehanteerde concept van *Drittwirkung* overgenomen.⁸² Er staan geen bepalingen over de horizontale werking van de rechten in het verdrag zelf of in de voorbereidende werken.⁸³

Een directe derdenwerking bestaat niet, bijgevolg kan een vermeende schending van het EVRM niet voor het EHRM gebracht worden.⁸⁴ Een individu kan dus niet veroordeeld worden door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Wanneer woonzorgcentra de mensenrechten schenden kunnen zij hiervoor niet voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens gedaagd worden. Wanneer een individu zijn rechten geschonden zijn door een ander individu kan het 'slachtoffer' slechts op indirecte wijze de schending voor het hof aanklagen.⁸⁵ Hij moet dus een verdragsstaat op een of andere wijze verantwoordelijk stellen voor de vermeende schending.⁸⁶

⁷⁹ C. TOMUSCHAT, *Human Rights. Between Idealism and Realism*, Oxford, Oxford University Press, 2003, 104.

⁸⁰ Artikel 1 EVRM.

⁸¹ B. DE VOS, *Horizontale werking van grondrechten. Een kritiek*, Maklu, Apeldoorn-Antwerpen, 2010, 65.

⁸² B. DE VOS, *Horizontale werking van grondrechten. Een kritiek*, Maklu, Apeldoorn-Antwerpen, 2010, 66 en D. SPIELMANN, *L'effet potentiel de la Convention européenne de droits de l'homme entre personnes privées*, Brussel, Bruylant, 1995, 26.

⁸³ D. SPIELMANN, *L'effet potentiel de la Convention européenne de droits de l'homme entre personnes privées*, Brussel, Bruylant, 1995, 35 en H. ROSCAM ABBING, 'Artikel 8 : recht op privé-leven' in J. GEVERS (ed.), *Het EVRM en de gezondheidszorg*, Nijmegen, Ars Aequi libri, 1994, 109.

⁸⁴ D. SPIELMANN, *L'effet potentiel de la Convention européenne de droits de l'homme entre personnes privées*, Brussel, Bruylant, 1995, 64.

⁸⁵ P. DE HERT, "Artikel 8 Recht op privacy" in J. VANDE LANOTTE en Y. HAECK (eds.), *Handboek EVRM: deel 2. Artikelsgewijze commentaar* volume, I, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2004, (705) 719 en A. ALEN, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen, 1995, 579.

⁸⁶ P. DE FONTBRESSIN, 'L'effet horizontal de la convention européenne des droits de l'homme et l'avenir du droit des obligations' in X (ed.), *Liber Amicorum Marc-André Eissen*, Brussel, Bruylant, 1995, 162 ; F. OST en S. VAN DROOGHENBROECK, 'La responsabilité face cachée des droits de l'homme' in H. DUMONT, F. OST en S. VAN DROOGHENBROECK (eds.), *La*

Slechts voor enkele rechten en vrijheden uit het EVRM heeft het hof de indirecte derdenwerking aanvaard. Uit de Chappel-case kan afgeleid worden dat artikel 8 EVRM van toepassing is tussen individuen en dat de Lidstaten de verplichting hebben om deze Drittwirkung te effectueren.⁸⁷

Wanneer aangetoond kan worden dat de verdragsstaat niet de nodige maatregelen genomen heeft om de gegarandeerde rechten effectief te waarborgen tussen particulieren, kan de lidstaat aansprakelijk gesteld worden voor een schending van het recht door een particulier.⁸⁸ Dit betekent dat een lidstaat haar verplichtingen tot het garanderen van de rechten in artikel 8 ERVM het best kan nakomen door haar wetgeving, administratie en rechtbanken.⁸⁹ De Belgische wetgever heeft slechts een nogal een vrijblijvend artikel opgenomen in het Woonzorgdecreet over het houden van huisdieren.

Niets weerhoudt de lidstaten om een effectievere bescherming van de rechten te bieden en dus intern wel directe derdenwerking toe te kennen aan het EVRM. In de Belgische rechtsleer lijkt men een voorstander te zijn van de directe derdenwerking.⁹⁰ Het Hof heeft zelf aangetoond dat er ook binnen de Belgische rechtspraak een tendens bestaat van erkenning van directe derdenwerking en meer bepaald van artikel 8 EVRM.⁹¹ Dit betekent dat men voor de Belgische rechter een schending van de rechten en vrijheden gewaarborgd door het EVRM kan inroepen en afdwingen tegenover andere individuen. M.a.w. woonzorgcentra die mensenrechten schenden kunnen wel rechtstreeks voor de Belgische rechtbanken gedaagd worden.

In de praktijk maakt het op mensenrechtelijk vlak voor de betrokken bewoners van een woonzorgcentrum weinig uit of zij wonen in een woonzorgcentrum

responsabilité face cachée des droits de l'homme, Brussel, Bruylant, 2005, 33 en J. VANDE LANOTTE en Y. HAECK, *Handboek EVRM: deel 1*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2004, 107.

⁸⁷ EHRM, *Chappel v. United Kingdom*, 1995; EHRM, *X and Y v. Netherlands*, 1985; EHRM, *Stubbings v. United Kingdom*, 1996; EHRM, *Moreno Gomez v Spain*, 2004; en P. VAN DIJK, F. VAN HOOF, A. VAN RIJN en L. ZWAAK, *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 725 en A. Hendriks 'De wisselwerking tussen de Europese mensenrechten en het gezondheidsrecht' in T. BARKHUYSEN, M. VAN EMMERIK en J. LOOF (eds.), *Geschakeld recht*, Deventer, Kluwer, 2009, 215.

⁸⁸ F. OST en S. VAN DROOGHENBROECK, 'La responsabilité face cachée des droits de l'homme' in H. DUMONT, F. OST en S. VAN DROOGHENBROECK (eds.), *La responsabilité face cachée des droits de l'homme*, Brussel, Bruylant, 2005, 35.

⁸⁹ P. VAN DIJK, F. VAN HOOF, A. VAN RIJN en L. ZWAAK, *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 743.

⁹⁰ A. ALEN en J. CLEMENT, "Fundamental rights and liberties" in A. ALEN (ed.), *Treatise on Belgian Constitutional Law*, Deventer, Kluwer Law and taxation Publishers, 1992, 187 en W. VAN GENUGTEN en C. FLINTERMAN, *Niet-statelijke actoren en de rechten van de mens: gevestigde waarden, nieuwe wegen*, Boom juridische uitgevers, Den Haag 2003, 42.

⁹¹ EHRM, *Deweer v. Belgium*, 1980; Cass. 27 februari 2001, *Vigiles*, 2001, vol 6, nr. 4, 153-157; Arbh. Antwerpen, 7 mei 1976, *RW 1976-77*, 1249-126, noot J. DE JONGHE en noot M. RIGAUX; D. SPIELMANN, *L'effet potentiel de la Convention européenne de droits de l'homme entre personnes privées*, Brussel, Bruylant, 1995, 44-55 en J. VANDE LANOTTE en G. GOEDERTIER, *Overzicht van het publiek recht*, Brugge, Die Keure, 1997, 387.

dat uitgebaat is door de overheid of in een woonzorgcentrum dat privaat wordt uitgebaat.⁹² Zij willen dat beide instellingen hun mensenrechten naleven. Er wordt vaak geargumenteed dat de mensenrechten inzake gezondheid en gezondheidszorg horizontale werking moeten hebben, omdat bij de verwezenlijking van de grondrechten particulieren minstens zo intensief als de overheid zijn betrokken.⁹³

Aangezien artikel 8 EVRM horizontale werking heeft, heeft het afgeleide recht van het houden van huisdieren in woonzorgcentra ook horizontale werking en gelding tussen de particulieren onderling.

5. Beperkingen: mensenrechten in contracten

Wanneer ouderen de beslissing nemen om naar een woonzorgcentrum te verhuizen, ondertekenen zij een contract met de uitbaters van het woonzorgcentrum. In deze contracten hebben de woonzorgcentra de mogelijkheid om het houden van huisdieren te verbieden of verwijzen zij naar het reglement van orde, dat dan op zijn beurt huisdieren in woonzorgcentra kan verbieden. Dit betekent dat de ouderen bij de aankomst in een woonzorgcentrum zelf afstand doen van hun rechten. De in dit werk besproken rechten zijn zoals gezegd niet absoluut. Maar kan men wel afstand doen van mensenrechten in een contract?⁹⁴ Volgens sommigen heeft de bewoner de vrijheid om aan de bescherming te verzaken.⁹⁵ Maar dit heeft enkele gevolgen. Er moet een duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen een overheid en een particuliere instantie. Bovenal moet het verschil duidelijk gemaakt worden tussen de dwang die een overheid kan uitoefenen en de dwang die een contractspartij kan uitoefenen. Maar in situaties waar het individu slechts weinig andere alternatieven meer heeft kan een contractspartij een even grote dwang uitoefenen op haar mede-contractant als de overheid.⁹⁶ Het is duidelijk geworden dat een individu niet noodzakelijk meer vrij is in horizontale relaties tussen individuen. Een individu heeft in de praktijk niet meer vrijheid in een

⁹² E. ALKEMA 'Het Europees Verdrag voor de rechten van de mens (EVRM) en het Nederlandse recht' in J. GEVERS, *Het EVRM en de gezondheidszorg*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 1994, 25.

⁹³ E. ALKEMA 'Het Europees Verdrag voor de rechten van de mens (EVRM) en het Nederlandse recht' in J. GEVERS, *Het EVRM en de gezondheidszorg*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 1994, 25.

⁹⁴ P. FRUMER, *La renonciation aux droits et libertés. La Convention européenne des droits de l'homme à l'épreuve de la volonté individuelle*, Brussel, Bruylant, 2001, 423-485 en F. OST en S. VAN DROOGHENBROECK, 'La responsabilité face cachée des droits de l'homme' in H. DUMONT, F. OST en S. VAN DROOGHENBROECK (eds.), *La responsabilité face cachée des droits de l'homme*, Brussel, Bruylant, 2005, 40.

⁹⁵ P. DE HERT, *Art. 8 EVRM en het Belgisch recht. De bescherming van privacy, gezin, woonst en communicatie*, Gent, Mys en Breesch, 1992, 282.

⁹⁶ O. DE SCHUTTER, *International Human Rights Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 430.

contractuele relatie met particulieren om zich al dan niet te onderwerpen aan bepaalde voorwaarden die een medecontractant aan hem wil opleggen.⁹⁷ Een instemming van het individu met het contract waarin rechten worden opgegeven is een onontbeerlijke⁹⁸, maar geen voldoende voorwaarde om de afstand van rechten te rechtvaardigen.⁹⁹ Zowel de Staat als de rechtbanken moeten dit in het achterhoofd houden, wanneer zij het argument gebruiken dat zij niet kunnen tussenkomen in contractuele relaties.

De vraag wordt dan of een overheid de beslissing van een rechtssubject om van zijn rechten afstand te doen moet respecteren of toch de verplichting heeft om deze rechten te beschermen. Dit is vooral van belang, aangezien een overheid ook aansprakelijk gesteld kan worden voor de schending van de rechten door particulieren. Een individu kan tegen deze paternalistische visie van de Staat inroepen dat men het recht heeft om zijn rechten op te geven als het individu daar een groter voordeel bij heeft waar het meer belang aan hecht. Het individu kan ook stellen dat het recht afstand te doen van die gegarandeerde rechten een deel uitmaakt van zijn individuele vrijheid waar de Staat respect moet voor opbrengen. Indien de Staat een beperking zou opleggen aan de rechtssubjecten om afstand te doen van hun rechten dan legt de Staat zelf haar regels op over wat zij beschouwd als ‘goed leven’, waardoor er geen ruimte meer is voor een moreel pluralisme.¹⁰⁰

Elk geval per geval, mensenrecht per mensenrecht zal dus door de rechtbanken en de staten moeten worden nagegaan¹⁰¹:
 1. Of de Staat het recht moet erkennen dat het individu niet beschermd wilt worden. Meer bepaald als er voor zekere rechten een recht op ‘autonomie’ of ‘zelf-determinatie’ is voorzien.¹⁰²

⁹⁷ O. DE SCHUTTER, *International Human Rights Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 431 en R. HALE, *Force and state: a comparison of political and economic compulsion*, Columbia Law Review, 35, 1935, 149.

⁹⁸ F. OST en S. VAN DROOGHENBROECK, ‘La responsabilité face cachée des droits de l’homme’ in H. DUMONT, F. OST en S. VAN DROOGHENBROECK (eds.), *La responsabilité face cachée des droits de l’homme*, Brussel, Bruylant, 2005, 43.

⁹⁹ P. FRUMER, *La renonciation aux droits et libertés. La Convention européenne des droits de l’homme à l’épreuve de la volonté individuelle*, Brussel, Bruylant, 2001, 549-577 en O. DE SCHUTTER, *International Human Rights Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 431.

¹⁰⁰ O. DE SCHUTTER, *International Human Rights Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 434.

¹⁰¹ EHRM, *Pretty v. United Kingdom*, 2002; O. DE SCHUTTER, *International Human Rights Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 434 en F. OST en S. VAN DROOGHENBROECK, ‘La responsabilité face cachée des droits de l’homme’ in H. DUMONT, F. OST en S. VAN DROOGHENBROECK (eds.), *La responsabilité face cachée des droits de l’homme*, Brussel, Bruylant, 2005, 39.

¹⁰² F. OST en S. VAN DROOGHENBROECK, ‘La responsabilité face cachée des droits de l’homme’ in H. DUMONT, F. OST en S. VAN DROOGHENBROECK (eds.), *La responsabilité face cachée des droits de l’homme*, Brussel, Bruylant, 2005, 40.

2. Of de Staat de mogelijkheid heeft om de afstand van rechten te beperken.¹⁰³ Dit betekent dat er geen recht op autonomie wordt erkend, maar er is in dit geval ook geen verplichting voor de Staat om het individu te beschermen dat er zelf vrijwillig afstand van doet.
3. Of de Staat het individu moet beschermen en de mogelijkheid heeft om een afstand van het mensenrecht te verbieden.

46. De situatie verandert indien men toelaat dat individuen afstand kunnen doen van hun rechten. Als een individu afstand doet van zijn recht, kan dit een zekere druk leggen op andere individuen om ook afstand te doen van hun rechten, waardoor dit uiteindelijk geen vrijwillige keuze meer is.¹⁰⁴

Geïllustreerd voor woonzorgcentra betekent dit het volgende. Inzake huisdieren kan men moeilijk stellen dat het een zodanig fundamenteel recht is, dat een overheid de verplichting heeft om individuen te verbieden afstand van dit recht te doen. Een bewoner kan er dus afstand van doen om zijn huisdier te houden in het woonzorgcentrum. Naar mijn mening heeft een bewoner er recht op om daar vrijwillig afstand van te doen. De overheid heeft tot nog toe nog geen maatregelen genomen om het recht op huisdieren te beschermen, dus kan moeilijk gesteld worden dat de overheid het gegeven recht zal beperken. Voor huisdieren valt men dan onder de eerste categorie.

Maar indien een toekomstige bewoner afstand doet van zijn huisdier zullen de woonzorgcentra niet geneigd zijn om bewoners met een huisdier wel aan te nemen. Door het plaatsgebrek in de woonzorgcentra hebben zij de mogelijkheid om een bewoner af te wijzen en te wachten tot iemand komt zonder een huisdier of bereid is om afstand te doen van het recht op het houden van een huisdier. Ouderen die de beslissing nemen om naar een woonzorgcentra te verhuizen, hebben er vaak al een lange weg opzitten. Bijgevolg wordt hun keuze gelimiteerd waar zij terecht kunnen. Tot al de rusthuizen stellen dat ze geen huisdieren meer aannemen en de oudere dus niet voor de keuze wordt gesteld om zijn huisdier al dan niet op te geven, maar voor de verplichting wordt gesteld om er afscheid van te nemen. Daarbij komt dan nog eens dat sommige woonzorgcentra uitgebaat worden vanuit overheidswege. De ‘unconstitutional conditions’ doctrine maakt bezwaar tegen het feit dat een Staat voorwaarden zou opleggen die erin bestaan dat men afstand moet doen van een mensenrecht om van bepaalde voordelen te kunnen genieten.¹⁰⁵

¹⁰³ F. OST en S. VAN DROOGHENBROECK, ‘La responsabilité face cachée des droits de l’homme’ in H. DUMONT, F. OST en S. VAN DROOGHENBROECK (eds.), *La responsabilité face cachée des droits de l’homme*, Brussel, Bruylant, 2005, 40.

¹⁰⁴ EHRM, *D.H. and others v Czech Republic*, 2007 en EHRM, *Wilson, National Union of Journalists and others v United Kingdom*, 2002.

¹⁰⁵ EHRM, *Deweert v Belgium*, 1980 en O. DE SCHUTTER, *International Human Rights Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 443.

In ons land wordt het aantal plaatsen die beschikbaar zijn in de woonzorgcentra van overheidswege beperkt. Op deze manier kan België aansprakelijk gesteld worden, omdat net omwille van het plaatsgebrek woonzorgcentra eisen kunnen stellen en kunnen verlangen van hun bewoners dat zij afstand doen van hun huisdieren. Dit is het gevolg van een te grote vraagzijde en een te klein aanbod. Indien de verhoudingen anders lagen zouden woonzorgcentra meer geneigd zijn om de wensen van de bewoners in te willigen, zoals bijvoorbeeld het houden van een huisdier.

6. Het recht toegepast in België

Nu is vastgesteld hoe een recht op het houden van huisdieren in woonzorgcentra kan ingeroepen worden op mensenrechtelijk vlak, stelt zich de vraag naar de toepassing ervan in België.

6.1 HET WOONZORGDECREET

Het Vlaamse Parlement heeft op 4 maart 2009 het Woonzorgdecreet goedgekeurd.¹⁰⁶ In dit decreet worden bestaande en nieuwe vormen van thuiszorg, thuiszorgondersteunende en –aanvullende zorg en residentiële ouderenzorg gecombineerd.¹⁰⁷ Dit decreet hanteert twee basisprincipes: de zorgcontinuïteit voor de gebruiker en de afstemming tussen de aanbieders van zorg.¹⁰⁸

Aangezien dit seminariewerk kadert in het thema mensenrechten en ouderenzorg is het nuttig om de term ‘ouderenzorg’ te preciseren zoals deze in de Vlaamse wetgeving wordt gehanteerd. Ouderenzorg wordt als volgt gedefinieerd door het Woonzorgdecreet: *de zorg die er specifiek op gericht is de levenskwaliteit van gebruikers van 65 jaar of ouder te behouden, te herstellen of te ondersteunen in een thuisvervangend milieu.*¹⁰⁹

Het Woonzorgdecreet geeft ook een definitie van een woonzorgcentrum. Omdat deze uiteenzetting huisdieren in woonzorgcentra behandelt is het nuttig om het begrip ‘woonzorgcentrum’ wat nader te bekijken. Een

¹⁰⁶ Decreet 4 maart 2009 Woonzorgdecreet, BS 14 mei 2009.

¹⁰⁷ V. CHARLOT, N. COBBAUT, J. DE METS, B. HINNEKINT en M. LAMBERT, *Het woonzorgcentrum in de 21ste eeuw: een gezellige woonomgeving, zorg incl. : luisteren naar bewoners, personeel, directie, experts. Suggesties en illustraties van vernieuwende initiatieven*, Brussel, Koning Boudewijnstichting, 2009, 25.

¹⁰⁸ V. CHARLOT, N. COBBAUT, J. DE METS, B. HINNEKINT en M. LAMBERT, *Het woonzorgcentrum in de 21ste eeuw: een gezellige woonomgeving, zorg incl. : luisteren naar bewoners, personeel, directie, experts. Suggesties en illustraties van vernieuwende initiatieven*, Brussel, Koning Boudewijnstichting, 2009, 25 en M. JANSSENS, ‘Woonzorgdecreet’, *TvW* 2009, 257.

¹⁰⁹ Art 2, 4° Woonzorgdecreet.

woonzorgcentrum is volgens art 37 van het Woonzorgdecreet *een voorziening die bestaat uit één of meer gebouwen die functioneel een geheel vormen en waar, onder welke benaming ook, aan gebruikers van 65 jaar of ouder, die er permanent verblijven, in een thuisvervangend milieu huisvesting en ouderenzorg wordt aangeboden.*¹¹⁰

6.2 HET RECHT OP EERBIEDIGING VAN DE WONING EN EERBIEDIGING VAN HET PRIVÉ-LEVEN TOEGEPAST IN BELGIË

In de Belgische wetgeving is het recht op eerbiediging van de woning in artikel 15 van de Grondwet vastgesteld, dat stelt: *De woning is onschendbaar.*¹¹¹ Net zoals in artikel 8, lid 1 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens wordt ook in het Belgische recht de nadruk gelegd op de individuele zelfontplooiing.¹¹²

Het recht op eerbiediging van het privé-leven wordt gegarandeerd door artikel 22 van de Grondwet.¹¹³ De grondwetgever heeft dezelfde inhoud en interpretatie aan artikel 22 van de Grondwet willen geven als in artikel 8 EVRM.¹¹⁴ De Grondwetgever heeft rekening willen houden met de bevoegdheidsverdeling tussen de Staat, de gemeenschappen en de gewesten.¹¹⁵ Zij moeten elk binnen hun bevoegdheidsfeer de bescherming van het recht waarborgen. De federale wetgever heeft de bevoegdheid om te bepalen in welke gevallen en onder welke voorwaarden het recht op eerbiediging van het privé-leven kan worden beperkt. Deze beperkingsbevoegdheid heeft enkel betrekking op algemene beperkingen, terwijl de gemeenschappen en gewesten bevoegd zijn voor bijkomende specifieke beperkingen voor de hen toegewezen aangelegenheden.¹¹⁶ Dit betekent dat voor de beperkingen van rechten in de woonzorgcentra het Vlaamse Parlement bevoegd is.

Ook het Hof van Cassatie, zoals het Europees Hof voor de Rechten van de Mens hanteert een ruime definitie van het begrip woning: *Onder woning moet worden verstaan, de plaats, met inbegrip, van de erdoor omsloten eigen aanhorigheden, die een persoon bewoont om er zijn verblijf of zijn werkelijke verblijfplaats te vestigen en waar hij uit dien hoofde recht heeft op eerbiediging van zijn persoonlijke levenssfeer, zijn rust en meer in het*

¹¹⁰ Art. 37 Woonzorgdecreet.

¹¹¹ 15 GW.

¹¹² Arbitragehof 21 december 2004, nr 202/2004, BS 6 januari 2005, 368 en A. ALEN, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen, 1995, 580.

¹¹³ 22 GW.

¹¹⁴ *Parl. St.* Senaat 1991-92, nr. 100-4/5°, 6 en A. ALEN, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen, 1995, 579.

¹¹⁵ 15 GW.

¹¹⁶ Arbitragehof 30 april 2003, nrs 50 en 51/2003, BS 23 mei 2003 en A. ALEN, *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen, 1995, 579.

*algemeen zijn privé-leven.*¹¹⁷ Bijgevolg is dit dus elke feitelijke woonplaats, die in hoofdzaak tot bewoning is bestemd.¹¹⁸ Uit de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens blijkt dat het begrip woning in art. 8 EVRM een ruimere draagwijdte heeft dan in art. 15 GW.¹¹⁹ Aangezien art 8 EVRM geldt in de Belgische rechtsorde primeert zij op art. 15GW en dient het begrip woning even ruim te worden verstaan als onder de meer uitgewerkte criteria volgens 8 EVRM.¹²⁰ Uit dit grondwetsartikel en artikel 8 EVRM put de rechtsonderhorige een subjectief recht op eerbiediging van zijn privé-leven. Naast de klassieke private woning vallen onder het begrip woning volgens de Raad van State ook rustoorden voor bejaarden.¹²¹

Een woonzorgcentrum is voor de bejaarde zijn woonplaats, m.a.w. het is de ruimte waarin hij leeft. Hoe groot deze woning is, is van geen belang. Een kamer binnen een woonzorgcentrum kan dus ook gekwalificeerd worden als een woning, zoals onder art. 15 GW en art. 8 EVRM. Binnen deze 4 muren van zijn leefruimte zou hij in principe dus alle handelingen kunnen stellen die hem toelaten om ongestoord te genieten van zijn woning, zolang deze handelingen legitiem zijn en de rechten van anderen niet schenden. Een huisdier kopen en ervoor zorgen behoort dus tot het recht van woongenot, ook binnen de Belgische wetgeving.

Inzake het houden van huisdieren in woonzorgcentra is er weinig tot geen Belgische rechtspraak te vinden. Over het houden van huisdieren in appartementen is wel wat rechtspraak te vinden. Het vergelijken van appartementen met woonzorgcentra lijkt me zinvol, omdat beide zowel private als gemene delen hebben. Inzake appartementsgebouwen heeft een rechtbank in Luik geoordeeld dat een conventioneel verbod op huisdieren in de private delen van een appartement in een reglement van mede-eigendom een schending is van art. 8EVRM.¹²² Ook de vrederechter van Brussel oordeelde dat een verbod tot het houden van huisdieren in een appartement in de huidige stand van de sociale opvattingen en gewoonten als een aantasting van het recht op een privé-leven, gezinsleven en woonplaats kan worden beschouwd.¹²³ Als

¹¹⁷ Cass. 23 juni 1993, *Pas.* 1993, I, 613, *RW* 1993-94, 467; Cass. 21 oktober 1992, *Arr. Cass.* 19991-92, 1223; Cass. 21 april 1998, *RW* 1998-99, 1452 en B. DOCQUIR, *Le droit de la vie privée* in *Droit Actuel*, Brussel, Larcier, 2008, 65 en P. KAYSER, *La protection de la vie privée par le droit*, Parijs, Economica, 1995, 74.

¹¹⁸ Handboek Alen p396

¹¹⁹ J. VELAERS, *De grondwet en de raad van state afdeling wetgeving*, Antwerpen, Maklu, 1999, 124.

¹²⁰ Parl. St., Senaat 1991-92, 100-4/5, 2 en P. DE HERT, "Artikel 8 Recht op privacy" in J. VANDE LANOTTE en Y. HAECK (eds.), *Handboek EVRM: deel 2. Artikelsgewijze commentaar* volume, I, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2004, (705) 710.

¹²¹ J. VANDE LANOTTE en G. GOEDERTIER, *Overzicht van het publiek recht*, Brugge, Die Keure, 1997, 387 en J. VELAERS, *De grondwet en de raad van state afdeling wetgeving*, Antwerpen, Maklu, 1999, 124.

¹²² Rechtbank eerste aanleg Luik 21 oktober 1986, *J.L.M.B.* 1987, 578

¹²³ Vred. Brussel 7 april 2006, *T. Vred.* 2007, 177.

dit naar analogie wordt toegepast op woonzorgcentra leidt dit ertoe dat een verbod op het houden van huisdieren een mogelijke inbreuk is op het recht op wonen vervat in 8EVRM.

Toch is er ook Belgische rechtspraak die stelt dat men het houden van een huisdier niet kan aanvaarden op basis van artikel 8 EVRM. In casu ging het om het houden van een hangbuikzwijn op een appartement.¹²⁴

Betreffende de gemene delen in een appartementsgebouw wordt aanvaard dat een conventionele of statutaire regeling inzake het gebruik van gemeenschappelijke delen een strengere opvatting mag hanteren betreffende huisdieren dan inzake de privé-gedeelten.¹²⁵ Voor woonzorgcentra zou men dus kunnen stellen dat in de gemeenschappelijke gedeelten een strenge regeling op huisdieren mogelijk is, maar in de kamer waar men verblijft niet. Deze stelling is logisch aangezien gemene delen van een appartement en a fortiori een woonzorgcentrum geen deel uitmaken van de woning.¹²⁶

Maar dit recht op eerbiediging van de woning binnen de Belgische wetgeving geldt opnieuw niet enkel voor de bewoners die een huisdier houden, maar voor alle inwoners. Bijgevolg kunnen andere bewoners van het woonzorgcentrum zich ook op hun recht op eerbiediging van de woning inroepen wanneer zij last hebben van de aanwezigheid van het huisdier, zoals lawaaihinder, geurhinder,...¹²⁷

Wanneer beide bewoners zich op het recht beroepen, moet er een afweging gebeuren. In dit geval zal dit moeilijk worden. Wanneer men de ene bewoner zijn recht toekent door hem een huisdier te laten houden, schendt men bijgevolg het recht van de andere bewoner die in alle rust van zijn woning wil genieten. Het omgekeerde geldt evenzeer. Een afweging zal dus moeilijk te maken zijn, waarbij alle partijen tevreden zijn.

6.3 SPECIFIEKE WETGEVING IN WOONZORGCENTRA

Voor woonzorgcentra wordt in de wetgeving het volgende bepaald: *“Als er in of rond het woonzorgcentrum dieren worden gehouden, dan gebeurt dat met de nodige aandacht voor het welzijn en de gezondheid van zowel de bewoners*

¹²⁴ Vred. Mechelen 16 december 2009, RW 2010-2011, afl. 25, 1066-1069.

¹²⁵ R. TIMMERMANS, “Het houden van huisdieren in flatgebouwen en het grondrecht op woongenot”, *T. App.*, 2005, afl. 1, 1-4.

¹²⁶ J. VANDE LANOTTE en G. GOEDERTIER, *Overzicht publiekrecht*, Brugge, Die Keure, 2001, 388.

¹²⁷ P. VAN DIJK, F. VAN HOOF, A. VAN RIJN en L. ZWAAK, *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 728.

als de dieren."¹²⁸ Dit is een vrijblijvend voorschrift. De bewoners van een woonzorgcentrum kunnen hieruit geen rechten afdwingen voor een rechtbank, aangezien het artikel geen subjectieve rechten verleent. De woonzorgcentra hebben dus de keuze om huisdieren al dan niet toe te laten.

Uiterlijk bij de opname moet het woonzorgcentrum aan de bewoner of, in voorkomend geval, zijn vertegenwoordiger en aan zijn familie of mantelzorgers een kopie bezorgen van de interne afsprakennota.¹²⁹ In voorkomend geval houdt de interne afsprakennota de regels met betrekking tot het houden van huisdieren in.¹³⁰ Indien wijzigingen aan de afsprakennota en dus het huisdierenbeleid worden doorgevoerd, moet dit vooraf worden meegedeeld en kan dit op zijn vroegst toegepast worden dertig dagen na de kennisgeving ervan aan de bewoner of, in voorkomend geval, aan zijn vertegenwoordiger.¹³¹

7. Praktijktoets

Het laatste onderdeel van de onderzoeksvraag was hoe het recht op het houden van een huisdier wordt toegepast in de woonzorgcentra. Om dit na te gaan heb ik 383 woonzorgcentra aangesproken.¹³² Dit waren rusthuizen die contacteerbaar waren via e-mail. De e-mailadressen heb ik gevonden via de site van het Vlaams Agentschap voor Zorg en Gezondheid.¹³³ Van de 383 woonzorgcentra die gecontacteerd werden waren er 69 respondenten.¹³⁴ Uit dit onderzoek bleek dat er vele uiteenlopende mogelijkheden zijn om huisdieren te houden in woonzorgcentra. Slechts 10 van de 69 aangesproken woonzorgcentra hanteerden een algemeen verbod op huisdieren. Omgerekend is dit zo'n 14%.¹³⁵

¹²⁸ Artikel 23 bijlage XII Besluit van de Vlaamse Regering 24 juli 2009 betreffende de programmatie, de erkenningsvoorwaarden en de subsidieregeling voor woonzorgvoorzieningen en verenigingen van gebruikers en mantelzorgers, *BS* 17 december 2009.

¹²⁹ Artikel 11 bijlage XII Besluit van de Vlaamse Regering 24 juli 2009 betreffende de programmatie, de erkenningsvoorwaarden en de subsidieregeling voor woonzorgvoorzieningen en verenigingen van gebruikers en mantelzorgers, *BS* 17 december 2009.

¹³⁰ Artikel 11, 9° bijlage XII Besluit van de Vlaamse Regering 24 juli 2009 betreffende de programmatie, de erkenningsvoorwaarden en de subsidieregeling voor woonzorgvoorzieningen en verenigingen van gebruikers en mantelzorgers, *BS* 17 december 2009.

¹³¹ Artikel 11, laatste lid bijlage XII Besluit van de Vlaamse Regering 24 juli 2009 betreffende de programmatie, de erkenningsvoorwaarden en de subsidieregeling voor woonzorgvoorzieningen en verenigingen van gebruikers en mantelzorgers, *BS* 17 december 2009.

¹³² Woonzorgcentra die per mail contacteerbaar waren binnen de provincies Vlaams-Brabant, Limburg en Oost-Vlaanderen.

¹³³ <http://www.zorg-en-gezondheid.be/Zorgaanbod/Residentiele-ouderenzorg/Woonzorgcentra-en-rust--en-verzorgingstehuizen/>

¹³⁴ Het aantal 69 zal dan beschouwd worden als 100%. De percentages worden afgerond op 3 cijfers na de komma.

¹³⁵ 14,493 %

Negentwintig woonzorgcentra laten hun bewoners toe om kleine dieren te houden.¹³⁶ Onder kleine dieren worden gekooide dieren verstaan zoals een vogel, een cavia, een vis,...

Grotere dieren zoals een hond of kat van de bewoner werd in 18 woonzorgcentra toegelaten.¹³⁷ Wanneer het woonzorgcentrum huisdieren toelaat op de kamers wordt er vaak gesteld dat de eigenaars zelf voor het dier moeten kunnen zorgen. Enkele woonzorgcentra voorzien in de mogelijkheid dat wanneer de verzorging niet meer kan gebeuren door de eigenaar zelf, het woonzorgcentrum de zorg overneemt. In voorkomend geval is dit dan vaak de dienst animatie die de verzorging van de dieren overneemt.

Meerdere instellingen houden zelf dieren, 30 meer bepaald.¹³⁸ Dit kan een vogel, een vis, een cavia of een konijn zijn in de gemeenschappelijke ruimten. Sommige woonzorgcentra hebben ook een hond of een poes. De meeste grotere dieren wonen niet permanent in het woonzorgcentrum maar worden iedere dag of meerdere malen per week meegebracht door personeelsleden. Hiervoor wordt vaak het welzijn van het dier naar voor gebracht. De dieren werden te vaak gevoederd door de bewoners waardoor ze ziek werden. Ook krijgen ze weinig rust als ze permanent aanwezig zijn, er is altijd wel iemand die met het diertje wilt spelen of er mee wilt wandelen. Iedere keer werd er ook vermeld dat de bewoners niet verplicht waren om met het dier om te gaan. Omwille van de hygiëne worden de dieren ook nooit toegelaten in de keuken, andere plaatsen waar met voedingsmiddelen wordt gewerkt, verzorgingsruimten. Meerdere instellingen houden ook dieren buiten zoals kippen of konijnen. Eén woonzorgcentra maakte zelfs de opmerking dat wanneer er iemand zich aanbiedt om voor de dieren te zorgen ze zelfs kleinvee willen houden.

Meer en meer maken de woonzorgcentra gebruik van therapeutische activiteiten met dieren. Zoals hoger beschreven kan de loutere aanwezigheid van een dier een positieve invloed hebben op de bewoners van een woonzorgcentrum. In dit onderzoek hebben 6 woonzorgcentra uitdrukkelijk gesteld dat ze gebruik maken van dieren als therapie.¹³⁹

Een andere mogelijkheid die naar voren kwam, was het bezoek van de dieren aan hun baasjes in het woonzorgcentrum. Achtentwintig woonzorgcentra laten dit toe.¹⁴⁰ De regels wanneer de dieren op bezoek komen zijn uiteenlopend. Sommige woonzorgcentra stellen dat de dieren enkel in de kamers zelf van de

¹³⁶ 42,029%

¹³⁷ 26,087%

¹³⁸ 43,478%

¹³⁹ 8,696%

¹⁴⁰ 40,580%

bewoners toegelaten zijn, anderen dat de dieren enkel in de gemeenschappelijke ruimten worden geapprecieerd.

Uit dit onderzoek bleek dat er ook meerdere bezwaren zijn tegen de aanwezigheid van huisdieren in woonzorgcentra. De voornaamste bedenking bij de aanwezigheid van huisdieren in woonzorgcentra zijn de mogelijke hygiënische problemen. Dieren kunnen infecties verspreiden en brengen altijd één of andere vorm van vervuiling met zich mee. Ook voor mensen met allergieën kan de aanwezigheid van huisdieren lastig zijn.

Een andere reden om huisdieren te weren in woonzorgcentra zijn de mogelijke veiligheidsproblemen. Ouderen die moeilijk te been zijn kunnen gemakkelijk vallen over een rondlopende hond of kat. Dieren kunnen ook de andere bewoners aanvallen.

De laatste aangehaalde reden is de stijgende werkdruk voor het personeel. Wanneer de bewoners niet meer zelf voor het dier kunnen zorgen, komt de zorg voor het huisdier op schouders van het personeel terecht.

Binnen de instellingen is het duidelijk geworden dat het volledig verbieden van huisdieren zeldzaam is geworden. Meestal wordt er op één of andere manier wel een huisdier gehouden in het woonzorgcentrum. Ook wordt vaker toegelaten dat ze kleine dieren zoals een vogel of een vis mogen houden, maar voor grotere dieren zoals een hond of een poes wordt dit moeilijker.

8. Conclusie

De onderzoeksvraag die is nagegaan in dit seminariewerk is de volgende: bestaat er zoiets als een mensenrecht op het houden van huisdieren en op welke manier wordt dit eventueel toegepast in België en in de woonzorgcentra. Voor het eerste deeltje van de vraag zijn verschillende mensenrechten nagegaan: het recht op eerbiediging van de woning, het recht op eerbiediging van het privé-leven en het recht op eerbiediging van de gezondheid. Hieruit is gebleken dat enkel het recht op wonen en het recht op eerbiediging van het privé-leven een eventuele kans op slagen hebben om een mensenrecht op het houden van huisdieren te rechtvaardigen.

Uit dit recht vloeien zowel positieve als negatieve verplichtingen voort voor de overheid. Ook heeft artikel 8, lid 1 EVRM een horizontale werking, waardoor de schending van het recht op huisdieren door de woonzorgcentra voor de nationale rechtbank gebracht kan worden.

Toch is dit recht op het houden van een huisdier geen absoluut recht. Er kan door de bewoner zelf afstand van gedaan worden in de opnameovereenkomst. Maar dit kan leiden tot informele druk waardoor alle rusthuizen overgaan tot het verbieden van huisdieren en burgers hun recht uiteindelijk verplicht niet meer kunnen uitoefenen.

Het tweede deel van de vraag was hoe dit recht dan wordt toegepast binnen België. Hiervoor zijn het Woonzorgdecreet, de artikelen 15 en 22 van de Grondwet en enkele specifieke bepalingen die gelden in woonzorgcentra besproken. In België is er slechts één vrijblijvende bepaling opgenomen. Op basis van deze bepaling kan de burger niet naar de rechtbank stappen, omdat hieruit geen subjectief recht kan worden afgeleid. Bijgevolg moet hij beroep doen op de Grondwet of het EVRM.

Voor het laatste deel van de onderzoeksvraag is een rondvraag gehouden binnen de woonzorgcentra om na te gaan hoe het eventueel recht op het houden van een huisdier wordt verwezenlijkt binnen de instellingen zelf. Hierbij is duidelijk geworden dat een absoluut verbod op huisdieren in woonzorgcentra uitzonderlijk is geworden.

Als persoonlijke conclusie kan ik het volgende stellen. Het houden van huisdieren in woonzorgcentra erkennen als een mensenrecht kan vanuit menselijk perspectief aangemoedigd worden. Maar vanuit juridisch oogpunt is het erkennen van een dergelijk recht een uitholling van de mensenrechten. Indien men teveel rechten als een mensenrecht erkent, verliest het begrip 'mensenrechten' aan betekenis en leidt dit uiteindelijk tot een verminderde bescherming van alle mensenrechten.